

І.М. Калиновська

*доцент кафедри практики англійської мови
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

Н.В. Шеремета

*студентка факультету іноземної філології,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКРАНІЗАЦІЇ ЕПІСТОЛЯРНОГО РОМАНУ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ СЕСИЛІЇ АХЕРН «ТАМ, ДЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ ВЕСЕЛКА»)

Анотація. У статті йдеться про взаємозв'язок літератури й кіно, власне про особливості екранізації епістолярного роману Сесилії Ахерн «Там, де закінчується веселка» (англ. *Cecelia Ahern "Where Rainbows End"*), зокрема про проблеми візуалізації літературного твору.

Ключові слова: екранізація, візуалізація, інтерпретація, епістолярний роман, інтермедіальність.

Результатом взаємодії літератури і кіно є екранізація, що сприймається як своєрідний переклад з мови літератури мовою кіно. За своєю специфікою екранізація – особливий вид художньої творчості: кінематограф не просто бере за основу літературний сюжет, а трансформує його, керуючись законами кіномистецтва. Процес візуалізації літератури – тема для безкінечних дискусій як для літературознавців, так і для кінематографістів, оскільки утворюється унікальний продукт інтермедіальності, результат взаємодії двох різних за сутністю мистецтв.

Зі швидким темпом розвитку кінематографу проблема взаємодії літератури і кіно перетворилась на центральну тему досліджень багатьох науковців. Це два види мистецтва, які використовують різні інструменти, але мають одну мету: справити емоційне враження. Без сумніву, більша частина світової кінопродукції запозичує сюжети з літературних творів, а кінематограф постійно звертається до творів класичної літератури, тим самим оновлюючи дискусію про їх актуальність.

Метою статті є дослідження взаємодії між кіно і літературою. Проблема перенесення літературних сюжетів на екран є цікавим джерелом дослідження феномена інтермедіальності, позаяк перекодування текстового повідомлення арсеналом виражальних засобів іншого виду мистецтва виконує функцію інтерпретації літературного твору.

На наш погляд, екранізація однойменного роману С. Ахерн «Там, де закінчується веселка» у фільмі «З любов'ю, Розі» (англ. *"Love, Rosie"*, 2014 р., режисер К. Діттер, сценаристи Д. Таухіді та С. Ахерн) продовжує художню традицію тексту ірландського автора, водночас привносить свою неповторність в образи і створює власну нову парадигму, в якій особливий інтерес для науковця становить дослідження взаємовпливів, взаємопроникнень і міжвидовий синтез епістолярного роману й кінематографічних прийомів, визначення основних результатів перекодування.

У дослідженні зв'язків між різними видами мистецтв варто взяти до уваги ідеї Ю. Лотмана про здатність культури створювати тексти «багатомовного типу»: «культура в принципі поліглотична, і її тексти завжди реалізуються у просторі як мінімум двох семіотичних систем» [3]. У статті Е. Циховської «Теоретичні дилеми поняття інтермедіальності» детально йдеться про взаємодію між різними видами мистецтва [6, с. 50]. О. Ханзен-Леве стверджує, що «за концепцією інтермедіальності стоїть загально-прийняте прагнення до обміну, змішування, гібридизації» [5]. На думку І. Раєвської, є три види інтермедіальності: медійні переміщення, медіакомбінації, інтермедійні посилення. Саме до медійних переміщень належить екранізація. Її метою є отримання медіапродукту – фільму, в основі якого закладений медіаспецифічний та обов'язковий інтермедійний процес трансформації [10].

Поширена глядацька думка, що екранізація має повністю відповідати оригіналу. Про абсурдність цього твердження говорить американський літературознавець Дж. Блустоун: «Фільм має зовсім інше

значення, так само як історичне полотно повністю відрізняється від історичної події, яку ілюструє» [9, с. 5–6]. Дійсно, будь-яка екранізація завжди є новим естетичним феноменом, підпорядкованим своїм внутрішнім закономірностям творення й існування. На думку автора, фільм апелює до почуттів і вільно користується безмежними варіантами фізичної реальності, адже «література повністю залежить від символічного середовища» [9, с. 20]. За Дж. Блустоуном, Основна мета сучасного кіно – надати глядачу максимально досконалу ілюзію дійсності, яка б відповідала логічним вимогам кінематографічної оповіді й сучасним технічним вимогам [9]. Екранізація класичної літератури полягає в перенесенні відомих, популярних та улюблених сюжетів у новий формат. Вони дають можливість читачу «візуалізувати» те, що раніше він міг лише уявляти.

Екранізація епістолярного жанру є одним із найважчих текстів для перекодування екранною мовою. Яскравим прикладом сучасної інтерпретації традицій епістолярного жанру є роман С. Ахерн «Там, де закінчується веселка». Письменниця використовує різні способи листування й передачі інформації – від паперових записок та офіційних листів до миттєвих повідомлень у соціальних мережах, електронних листів, газетних статей і торгових чеків. Весь роман написаний в епістолярному жанрі, зі слабо фіксованою структурою письма, але з безліччю її різновидів і додаткових елементів, стиль і манера написання яких змінюється відповідно до віку героїв.

На початку роману, коли герої є учнями початкової школи, – це обмін паперовими записками, з орфографічними помилками в словах і пунктуації: *I will come to your brithday party on Wensday. I do not care wot your stupid mum says sandy wants to come* [7, с. 3]. *Thank you fro inviting me and sandy* [7, с. 4]. Переважає розмовний стиль, з емоційністю якого поєднуються вульгаризми: *a really smelly breath* (жасхливий запах з рота); *stinky Steven* (смердючий Стівен); *She is the ugliest alien* (Вона потворний інопланетянин).

Далі, коли герої стають підлітками, йде обмін повідомленнями он-лайн. Для створення атмосфери реалістичності розмови підлітків значну роль відіграла компресія, яка «робить мову більш простою, стислою й економною» [1, с. 68]. Для вираження експресивності, емфатичності й оцінності підлітків використаний сленг: *It is cool* (круто); *weirdo* (дивний тун); *swot* (зубріння); *bro* (друг); *big sis* (старша сестра).

Пізніше до приватного листування додається спілкування в чаті, що включає велику кількість другорядних персонажів. Крім листування, в неформальному стилі доєднуються офіційні лиси зі школи, роботи, університету, в яких використовуються сувора фіксована структура, кліше, відсутність емоційно-експресивних мовних засобів.

Унікальність епістолярного роману полягає у «двонаправленості» листування. Орієнтація на адресата, навіть уявного, формує основний розпізнавальний критерій епістолярної літератури, що відрізняє її від записки чи щоденника [4]. Саме за наявності яскраво вираженого адресата кожен лист не тільки запрограмований попереднім, а й автоматично формує наступну відповідь. Отже, в кожному окремому листі присутнє «Я» як адресат і як адресанта. Така «двонаправленість» мінімізує авторську суб'єктивізацію, оскільки в романі, на відміну від фільму, «говорять» виключно автори листів:

From: Alex

To: Rosie

Subject: Boston visit?

Just taking a sneaky break from performing “lobotomies” to send a quick e-mail to see how you’re getting on with the job search. You have one week left till Randy Andy throws you out of his paper clip empire, so there’s still plenty of time, and if by any chance something hasn’t caught your eye by then, I can send a check over to help tide you over for a while (but only if you want my help) ... [7, с. 91].

Форма листування в епістолярному романі дає змогу автору передати найтонші відтінки почуттів і думок героїв, Homo scribens (герой, що пише), їхні переживання. Цей ефект досягається за допомогою діалогу, без якого неможливе пізнання, адже ще М. Бахтін зазначав: «Бути – означає спілкуватися діалогічно. Коли закінчується діалог, закінчується все» [2].

Проте чи завжди це вдається в екранізації? Наприклад, у фільмі ми лише бачимо звичне горе при втраті рідної людини в суміші з теплим почуттям любові до друга і його підтримки. Проте тут є емоції, спогади й почуття, на яких режисер детально не зупиняється:

Dear Alex,

Coffin sizes can be no wider than 76cm; can be made of chipboard with approved veneers and plastics for cremation purposes. Did you know that? Ferrous screws are acceptable in small numbers and wood braces will give extra strength but must only be placed in the inside of the coffin...

But Dad going? God, that's a big one.

He was only sixty-six years old. Not old at all. And he was healthy. What causes a healthy sixty-six-year-old man to fall asleep and never wake up? I can only comfort myself with thoughts that he saw something so beautiful that he just had to go. That's the kind of thing Dad would do.

There's something completely unnerving about seeing your parents upset. I suppose it's because they're supposed to be the strong ones, but that's not just it. Ever since people are kids they use their parents as some sort of measurement for how bad a situation is... [7, с. 347].

Листування – це дистанційний жанр, можливість спілкування на відстані. Відстань дає можливість уявляти, що, у свою чергу, спонукає до пізнання. Так, у романі герої Розі й Алекс бачились нечасто (у зрілому віці). У фільмі відстань між адресатом та адресантом зникає. Труднощі візуалізації постійного обміну листами компенсуються завдяки живому спілкуванню героїв з іншими. Вони зустрічаються, ведуть активні бесіди, сперечаються, сваряться, телефонують один до одного. Проте мінімізація модусу письма у фільмі ускладнює можливість прояснити затемнені глибини внутрішнього світу героїв. Щоб вивести назовні своє «Я», кінематограф звертається до прийому «першого плану», що автоматично фокусує око глядача на потрібному моменті.

Безсумнівно, візуалізація дає змогу відтворити те, що автори листів пояснювали лише вербально. Сцена першого поцілунку Розі й Алекса на екрані зображує зняковілість Алекса та незрозумілу тишу, паузу, переносить нас відразу в наступну сцену, в якій ми бачимо сімейну вечерю в домі Алекса, де його дівчина Саллі розповідає всім про свою вагітність. Важко передати емоції двох відразу, ми бачимо лише розчарування Розі й переляк Алекса, потім сварку двох друзів і надію на те, що вони все-таки згодом помиряться, тоді як у романі ми можемо побачити позицію й відчуття двох, де навіть ця тиша описується та пояснюється:

Rosie: Well it's really far more innocent than you think but equally embarrassing. I kissed Alex.

Steph: I knew it!!! And what happened???

Rosie: He didn't kiss me back.

Steph: Oh and do you mind that?

Rosie: The unsettling thing is that yes I do.

Steph: Oh Rosie I'm so sorry . . . but I'm sure Alex will come around, he was probably just shocked, oh I'm sure he feels the same!! This is so exciting! I always knew something would happen between you two someday.

Rosie: I honestly don't know what happened to me. ...

It was like the world stopped turning in that instant. Like everyone around us was wiped out. Like everything at home was forgotten about. It was like those few minutes on this world were created just for us and all we could do was look at each other. It was like he was seeing my face for the very first time. He looked confused but kind of amused. Exactly how I felt. Because I was sitting on the grass with my best friend Alex, and that was my best friend Alex's face and nose and eyes and lips but they seemed different. So who was this man that was sending my heart into a frenzy? So I kissed him. I seized the moment and I kissed him.

Steph: Wow. And what did he say?

Rosie: Nothing.

Steph: Nothing?

Rosie: Nope. Absolutely nothing. He just stared at me...

Alex: Just a weird silence.

Phil: Yeah but what do you mean by weird?

Alex: Unusual, not normal.

Phil: Yeah but was it good or bad?

Alex: Good.

Phil: And that's bad?

Alex: Yes...

Alex: We have silences...

Phil: So do Margaret and I, you don't always have to talk you know.

Alex: No this was different Phil. It wasn't just a silence, it was a . . . oh I don't no [7, с. 57–58].

Словесне наповнення тексту майже відповідає інтерпретованому варіанту, що досягається за рахунок поглядів, міміки, тактильного контакту.

Інтерпретація епістолярного роману потребує чіткого дотримання подій. Зображуючи переламний момент твору, випускний бал, режисер підсилює драматизм того, що відбувається, додає дещо

гумористичний відтінок ситуації, але не дотримується послідовності дій. Наприклад, у романі Алекс закінчує випускний клас у Бостоні й не може приїхати на бал, тому Розі Данн пішла на бал із Браяном Плаксою, що призводить до великої дурниці з боку Розі, за її словами, і, як наслідок, її вагітності:

From: Alex

To: Rosie

Subject: My fault

It's my fault, I should have double checked with the airline yesterday. Please go to the debts anyway. I no I've messed up your night. You still have the whole day to find someone else to go with you. Take loads of photos, tell everyone I was asking for them and enjoy yourself. Sorry, Rosie.

From: Rosie

To: Alex

Subject: Re: My fault

It's not your fault. I'm disappointed but let's be realistic, it's not the end of the world. Make sure you get your money back for that flight. And anyway I'm gonna see you in a little over a month and we'll be seeing each other EVERY DAY! We'll have a brilliant time. I better go searching for a man now... [7, с. 33].

А режисер зобразив цей момент зовсім по-іншому. Друзі провели цей випускний бал разом, проте в парі з іншими: Алекс – із Бетані Вільямс, а Розі – з Грегом, із якими в майбутньому вони одружаться.

Це перше, але, на жаль, не єдине порушення послідовності. Спочатку ми бачимо весілля Розі з Грегом, який в екранізації є батьком Кеті (у романі це дві різні людини), а лише потім одруження Алекса, де його найкраща подруга була свідком на весіллі. У фільмі багато моментів, відсутніх у житті Алекса, навіть народження сина Джоша. Багато відхилень із листами, в яких герої зізнаються в коханні. В екранізації вони їх отримують і читають зовсім за інших обставин, ніж у романі С. Ахерн. Так, наприклад, у фільмі лист Алекса до Розі, в якому він описує свої почуття, вона знаходить у свого чоловіка занадто пізно, оскільки її коханий уже мав одружитися з Бетані Вільямс:

Rosie,

I'm returning to Boston tomorrow but before I go I wanted to write this letter to you. All the thoughts and feelings that have been bubbling up inside me are finally overflowing into this pen and I'm leaving this letter for you so that you don't feel that I'm putting you under any great pressure. I understand that you will need to take your time trying to decide on what I am about to say...

Twice we stood beside each other at the altar, Rosie. Twice. And twice we got it wrong... I should never have let your lips leave mine all those years ago in Boston.

I should never have pulled away. I should never have panicked. I should never have wasted all those years without you. Give me a chance to make them up to you. I love you, Rosie, and I want to be with you and Katie and Josh. Always.

Please think about it. Don't waste your time on Greg, this is our opportunity. Let's stop being afraid and take the chance. I promise I'll make you happy.

All my love,

Alex [7, с. 136–137].

Але в романі чоловік Розі, Грег, віддає цього листа лише після розлучення, коли героям уже близько п'ятдесяти. Проте цей лист, як у творі, так і у фільмі, не став вирішальним у пошуках спільного щастя...

Отже, фільм має свої власні методи й логіку репрезентації роману, яка не вичерпується простим твердженням. Вони передусім візуальні. Фільм створює нову мову, спосіб говорити про емоції за допомогою безпосереднього сприйняття міміки й жестів. Аналізуючи процес візуалізації роману Сесилії Ахерн «Там, де закінчується веселка», можемо простежити певну аналогію між літературою і кіно. Подібно до письменника, режисер повністю контролює процес зйомки, а слово письменника, подібно до камери, дає змогу побачити тільки те, що задумано із самого початку.

Отже, дослідження роману Сесилії Ахерн «Там, де закінчується веселка» в аспекті екранізації у фільмі «З любов'ю, Роуз!» в контексті діалогізму показало, що під час взаємодії кіно з літературою відбувається взаємозбагачення двох видів мистецтва загалом без утрати сутності кожного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева В. Энциклопедия: символы, знаки, эмблемы. Москва, 2000. 576 с.
2. Литературная энциклопедия терминов и понятий / общ. ред. А.Н. Николюкина. Москва, 2001. 799 с.
3. Лотман Ю.М. Статьи по семиотике и топологии культуры: избранные статьи. Таллинн, 1992. 247 с.

4. Сарафанова А.А. Классическая форма эпистолярного романа и ее трансформация в XX веке. *Известия РГПУ им. А.И. Герцена*. 2009. № 107. URL: <http://cyberleninka.ru/article/> (дата звернення: 05.04.2019).
5. Ханзен-Леве Оге А. Интермедіальність в руській культурі. От символізму к авангарду. Москва, 2016. 450 с.
6. Циховська Е.Д. Теоретичні дилеми поняття інтермедіальності. *Слово і час*. Київ, 2014. № 11. С. 49–59.
7. Ahern C. *Love, Rosie*. New York: Hyperion, 2005. URL: <https://www.worldcat.org/title/love-rosie/oclc/1036667655/> (дата звернення: 02.04.2019).
8. Bazin A. *Qu'est-ce que le cinéma?* Paris, 1958. 323 p.
9. Bluestone G. *Novels into Film*. Berkeley and London, 1968. 237 p.
10. Rajewsky I. Intermediality, Intertextuality, and Remediation. *A Literary Perspective on Intermediality*. 2005. P. 43–64.

И.М. Калиновская, Н.В. Шеремета. Особенности экранизации эпистолярного романа (на примере романа Сесилии Ахерн «Там, где заканчивается радуга»). – Статья.

Аннотация. В статье говорится о взаимосвязи литературы и кино, собственно об особенностях экранизации эпистолярного романа Сесилии Ахерн «Там, где заканчивается радуга» (англ. *Cecelia Ahern “Where Rainbows End”*), в частности о проблеме визуализации литературного произведения.

Ключевые слова: экранизация, визуализация, интерпретация, эпистолярный роман, интермедіальність.

I. Kalynovska, N. Sheremeta. Features of Screening the Epistolary Novel (Using Source Material from the Novel “Where Rainbows End” by Cecelia Ahern). – Article.

Summary. The article deals with the relationship between literature and cinema, in particular features of screening of Cecelia Ahern's epistolary novel “Where the Rainbow Ends”, i.e. the problem of visualizing a literary work.

Key words: screening, visualization, interpretation, epistolary novel, intermediality.

УДК 811.161.2

А.Ю. Кришко

викладач кафедри теорії та практики іноземних мов
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Черкаська область, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

Анотація: Розкрито внесок українських лінгвістів у розвиток вітчизняного мовознавства й становлення перекладознавства як одного з основних напрямів україністики в XIX – на початку XX ст., визначено особливості впливу лінгвофілософських ідей Вільгельма фон Гумбольдта на розвиток українського мовознавства.

Ключові слова: перекладознавство, перекладознавча концепція, переклад, переспів, україністика.

В Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. науково обґрунтовано перекладознавство як міждисциплінарну галузь філології. Великий внесок у цю науково-практичну сферу зробили О. Потебня й І. Франко, перший – у теоретичному плані, другий – у методологічному.

Обрана нами тема наукової статті обумовлена двома магістральними напрямками наукових досліджень у галузі мовознавства: по-перше, це блок досліджень, де порушено проблеми становлення мовної освіти на теренах Галичини і Наддніпрянщини та формування україністики як науки (С. Бевзенко, В. Глущенко, М. Ломацький, О. Лотоцький, Ф. Савченко, Л. Шологонта ін.); по-друге, це праці, в яких порушується питання рецепції ідейної спадщини В. фон Гумбольдта українськими філологами О. Потебнею, П. Житецьким і Д. Овсянико-Куликовським (Ф. Бацевич, М. Безлепкин, І. Білодід, В. Виноградов, Л. Грицик, М. Гусельцева, І. Зірко, Т. Івасишина, М. Ісаєва, Т. Кияк, І. Савченко, І. Франко, В. Франчук та ін.)

Вагомою в межах нашого дослідження є праця М. Жовтобрюха «Нарис історії українського мовознавства (1918–1945 рр.)», де у вступі подано докладний огляд умов розвитку українського мовознавства та його наукових здобутків у XIX – на початку XX ст. Розглянуто історію створення української лексикографії, проблеми вивчення й опису граматики, пошуки в галузі української діалектології, наукові здобутки в галузі історії української літературної мови [1]. Привертає також увагу праця С. Бевзенка «Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови», в якій проаналізовано основні етапи розвитку україністики [2].